

POLAZIŠTA

TEOLOŠKA, ANTROPOLOŠKA I METODOLOŠKA NAČELA U PLANIRANJU KATEHEZE U SEKULARIZIRANOM DRUŠTVU

France Škrabl

UVOD

U apostolskoj pobudnici *Catechesi tradendae* čitamo: „Bog i događaji koji su zapravo njegov zov, pozivaju Crkvu krajem 20. stoljeća da oživi svoje povjerenje u katehetsku djelatnost kao istinski prvenstvenu zadaću svoga poslanstva: neka katehezi posveti svoje najbolje kvalitete, ljude i snagu, neka ne štedi u nastojanjima, naporima i materijalnim sredstvima” (CT 15). Sveopći katehetski naponi širom svijeta govore da se Crkva odgovorno odazvala tom pozivu. Kateheza sve više postaje privilegirano područje naviještanja. Iskustva pokazuju da kateheza može danas biti uspješna samo ako je planirana i stručna, ako je u skladu sa zahtjevima teoloških, antropoloških i metodoloških znanosti. Slične zahtjeve postavljaju i crkveni spisi koji govore o katehezi. U već spomenutoj pobudnici rečeno je: „Kateheza je odgoj djece, mladeži i odraslih u vjeri, te prije svega sadrži organsku i plansku nastavu u kršćanskoj vjeri, kako bismo ih uveli u puninu kršćanskog života” (CT 18). Kateheza mora biti plansko podučavanje koje mora doseći postavljeni cilj. Da bi se to moglo postići potrebno je „napisati dobre katekizme: vjerne bitnim elementima objave, metodološki odgovarajuće našem vremenu i time sposobne kršćanski na-

rod našeg vremena odgajati u čvrstoj vjeri” (CT 50). I Opći katehetski direktorij naglašava da „u najnovije vrijeme 'programirana nastava' dobiva sve veće značenje”. Posebno se treba pobrinuti „da tajne vjere u koje moraju vjerovati odrasli budu uključene u nacрте i katekizme za djecu i mladež, naravno primjerenom njihovoj starosti” (OKD 118).

Uspoređujući naše dosadašnje vjeronaučne udžbenike i naš praktični katehetski rad moramo primijetiti da u mnogočemu odstupaju od postavljenih zahtjeva. Bili su napisani za vjeroučenike koji su dolazili iz više ili manje uređenih obitelji, gdje je religiozna socijalizacija bila još donekle djelotvorna. Današnji je položaj u mnogočemu drugačiji, kako u obitelji tako i u društvu. Praktički materijalizam, sekularizam i ateizam glavne su značajke današnjeg vremena.

Mi pastoralni radnici često postajemo malodušni zbog tolikog broja „rubnih”, udaljenih kršćana ili čak ateista. S tim kategorijama ljudi jednostavno ne znamo uspostaviti kontakt. Posvećujemo se samo „malom stadu” odanih vjernika. No današnji uvjeti moraju za sve nas postati izazov za produbljeniji pastoral i katehezu.

Velika je odgovornost pred nama. Treba napraviti novi nacrt za katehezu koji će biti u

skladu s teološkim, metodološkim i antropološkim zahtjevima današnjeg vremena. O tom nacrtu i o vjeronaučnim udžbenicima umnogome će ovisiti ljudsko i kršćansko dozrijevanje velikog broja mladih slovenskih vjernika do 2000 godine. Teško je raspravljati o tim načelima jer ni u Jugoslaviji ni u Sloveniji nema katehetskog direktorija koji bi ih definirao. To je u prvom redu predmet biskupskih konferencija. Crkveno je vodstvo naime pozvano da definira ciljeve i sadržaj kateheze. Sastavljajući ovo predavanje koristio sam prije svega crkvene spise koji su izdani poslije II. vatikanskog sabora i govore o katehezi. Osim toga uzeo sam u obzir i rasprave nekih kateheta koji se bave tom tematikom i općom situacijom vjernika u našem sekulariziranom društvu. No prije svega usredotočio sam se na neka teološka, antropološka i metodološka načela koja su od presudnog značaja za katehetski nacrt.

TEOLOŠKA NAČELA

Odanost Bogu i čovjeku

U katehetskom programiranju i konkretnom radu često se susrećemo s različitim krajnostima. Ponekad se previše naglašava vertikalna, a ponekad horizontalna. Iz prakse znamo da je svaka krajnost štetna. Ako želimo da nam kateheza utire pravi put, moramo uzeti u obzir oba gledišta. O tome govore i katehetski spisi *Opći katehetski direktorij* i spis biskupa Jugoslavije *Radosno naviještanje Evanđelja i vjerski odgoj*.

Opći katehetski direktorij kaže: „Zadaća (kateheze) nije samo u tome da bi se ograđivala i ponavljala već izrečene obrasce, već se trudi da ih pruža na razumljiv način. Ako je potrebno izražava ih na novi način tako da ostaje vjerna sadržaju, a prilagođava se slušaocima.” Na drugom mjestu kaže: „Kateheza mora dakle jasno pokazati najužu povezanost Božje i Kristove tajne s ljudskim postojanjem i ljudskim zadnjim ciljem.”

Spis biskupa Jugoslavije kaže: „Načelo 'vjernosti Bogu i čovjeku' potrebno je primijeniti i u katehetskom programiranju i u konkretnom ostvarivanju katehetskog programa u vjeronauč-

nom programiranju i u konkretnom ostvarivanju katehetskog programa u vjeronaučnom radu i u drugim oblicima katehetskog rada. To načelo treba uvažavati pri postavljanju ciljeva i izboru sadržaja, metodičkih pristupa i medija komunikacije u religioznom odgoju i katehezi. Pri tome se treba svakako čuvati dviju opasnosti o kojima govori papa Ivan Pavao II u Poslanici Biskupske sinode 1977. godine i u Apostolskom poticaju o katehezi današnjeg vremena. „S jedne strane treba izbjegavati rutinski, nekonstruktivan i ograničavajući konzervativizam (imitacija staroga), a s druge strane neprimjerene improvizacije i avanturizam u religiozno-odgojnom i katehetskom radu. Povezanost između kršćanske vjere i života danas se sve više naglašava u katehetskoj literaturi. Sve smo sigurniji da je 'najkršćanskije' ono što daje smisao čovjekovom životu, a da je korelacija između nalaženja Boga i samoga sebe nalaženje smisla života. Sve smo sigurniji da je Crkva u službi čovjeka i na taj način da mu daje smisao životu.”

Kristocentrično načelo

Biskupska sinoda 1977. godine kaže da kateheza mora biti usredotočena na tajnu Isusa Krista. Isus Krist, pravi Bog i pravi čovjek, koji je ispunio svoje djelo spasenja svojim utjelovljenjem, svojim životom, svojom smrću i uskrsnućem, mora biti središte našeg naviještanja. Kateheza mora omogućiti da se upozna i doživi sav značaj Krista u svakidašnjem životu.

Zato bi vjeronaučni nacrt morao biti u najužoj vezi sa životom i naukom Isusa Krista. Potrebu za time podupire i sadašnji papa Ivan Pavao II kad kaže da „u srži kateheze stoji prije svega osoba Isusa Krista”. Papa Ivan Pavao II kaže da kateheza znači „u Kristovom liku otkrivati cjelokupan Božji nacrt koji se u njemu ispunio, pokušati shvatiti značenje Kristovih djela, riječi i znakova koje je on činio, jer oni sadrže i otkrivaju njegovu tajnu. U tom je značenju i smisao kateheze, ne samo da netko dode u kontakt s Isusom Kristom već i u zajednicu, čak i u domaću prisnost s njim.” Čini se da je današnjem čovjeku takva kateheza istinski najbliži put do Boga preko Isusa Krista. Iz načela kristocentričnosti proizlazi i potreba

za gradnjom osobnih odnosa s Isusom Kristom i braćom. Isusov bi nauk morao uređivati čovjekov svakidašnji život. A zajednica vjernika koja vodi Isusov nauk tvori Crkvu koja nastavlja Isusovo poslanstvo na ovome svijetu. Biskupi Jugoslavije kažu: Usredotočenost kateheze na tajnu Isusa Krista tajna je Boga u tri Osobe i u suprotnosti je s činjenicom da je istinski kršćanski odgoj u vjeri usredotočen sav i na čovjeka i na različite vidove njegove stvarnosti. Kristocentrizam i antropocentrizam nisu u suprotnosti, već ih treba shvatiti u njihovoj najdubljoj unutrašnjoj povezanosti.

Načelo eshatološke opsežnosti

Želi li kateheza biti vjerna svojoj namjeni, mora naviještati sadržaje koje je Bog razotkrio. Bitnom sadržaju pripada i eshatološka opsežnost kateheze.

H. Pfeil kaže da kateheza mora naviještati vjerske sadržaje tako da problem smisla ljudskog života, čovječanstva i svijeta predstavlja kao da se to tiče svakog pojedinačnog čovjeka i cjelokupnog čovječanstva i svijeta u kojem živimo. Kateheza mora pomagati vjeroučenicima da shvate da se u Kristu realizirao bitan spasiteljski događaj i da nijedan povijesni događaj nije za čovjeka tako značajan kao Isusovo rođenje, smrt i uskrsnuće.¹

Kateheza dobiva eshatološku širinu ukoliko je usmjerena konačnom čovjekovom dovršenju. Opći katehetski direktorij kaže: „Vjerski zreo čovjek usmjerava svoje misli i želje prema savršenom dovršenju kraljevstva Božjega u vječnom životu. Zato kateheza ima zadaću da ljude usmjerava prema nadi prije svega u buduće dobrote nebeskog Jeruzalema...” Eshatološka širina kateheze mora nuditi vjernicima mogućnost da zauzmu kritičko stanovište prema svim utopijama i ideologijama koje postoje na svijetu. Jer samo vjera može čovjeku otvoriti put do apsolutne budućnosti. Iako je kršćansko postojanje eshatološko postojanje, kršćanin mora zauzeti stanovište i prema zemaljskoj budućnosti da bi budući kojoj je pozvan dao veći naglasak. Kršćanin bi se morao naučiti prosuđivati cijeli svoj život u svjetlu kršćanske eshatologije. Prema toj opsežnosti čovječjeg

postojanja mi se kršćani bitno razlikujemo od nevjernika.

Načelo hijerarhije istina

Bilo bi idealno kad bi svi kršćani bili jednako upoznati sa svim vjerskim istinama. Nažalost u današnjem sekulariziranom društvu to je skoro nemoguće. Mnogo je ljudi udaljeno od Crkve i njihovo je vjersko znanje na vrlo niskom stupnju. I njihov interes za upoznavanje vjerskih istina vrlo je površan. Zato ne možemo tim ljudima pričati o vjerskim istinama opširno već je potrebno usredotočiti se prije svega na bitno, ukoliko želimo nešto postići. To znači razlučiti primarno od sekundarnog, ali nikako ne eliminirati neke vjerske istine. Načelo hijerarhije istina nije ni u kojoj mjeri suprotno zahtjevima cjelovitog naviještanja kršćanskog nauka o kojemu govori papina pobudnica *Catechesi tradendae*.

Kao u prvim stoljećima kršćanstva i u današnje se vrijeme moramo vratiti kratkim obrascima koji izražavaju bit kršćanske poruke. Tim obrascima možemo pomoći današnjem čovjeku koji ima tako malo vjere za shvaćanje biti kršćanstva.

Pri oblikovanju tih obrazaca morali bismo uzeti u obzir slijedeća načela:

– Ne smiju biti zbroj kršćanskih dogmi već moraju sadržavati glavne kršćanske istine koje predstavljaju temelj kršćanstva;

– Moraju predstaviti vjeru jezikom koji će biti razumljiv ne samo teolozima već i „običnim” vjernicima;

– Moraju izraziti srž vjere koji daje značenje i drugim izrazima;²

– Njihov središnji dio mora biti radosno na-

¹ Usp. E. FEIFEL, *Catechesi in un mondo senza Dio*, Torino 1969, (Izvorni naslov: *Die Glaubensunterweisung und der abwesende Gott*, Freiburg im Breisgau 1965), 151.

² Usp. W. KASPER, *Offenbarung Gottes in der Geschichte. Situation des modernen Menschen*, u: B. Dreher, R. Greinacher, F. Klostermann, (izd.), *Handbuch der Verkündigung*, Freiburg, Basel, Wien 1970, 289.

viještanje koje izražava bit i jezgru kršćanstva. Isus Krist je ishodište za svako naviještanje;³

– Moraju proizlaziti iz svijesti da kršćanska vjera nije samo nauk koji „izvana” dolazi čovjeku već je izraz čovjekovih unutrašnjih potreba. Obrasci moraju biti antropološki usmjereni.⁴

Do sada su takve obrasce napravili neki teolozi, odnosno katehete, npr. K. Rahner, W. Nastainczyk, W. Kasper itd. Njima si možemo mnogo pomoći pri programiranju katehetskih sadržaja.

Uvođenje u sakramente

Slavlje i primanje sakramenata kršćanske inicijacije – sakramenata krštenja, krizme i euharistije – zahtijeva posebnu pripremu koja se sastoji od uvođenja u vjeru i život kršćanske zajednice. Kod nas se ta priprema mora, ako se radi o onima koji su kršteni kao djeca, ostvarivati u redovnom vjerskom odgoju i katehezi djece i mladeži, u redovnoj katehezi roditelja i drugih članova kršćanske zajednice. Kateheza mora biti povezana sa svakim liturgijskim i sakramentalnim događanjem jer upravo putem sakramenata i u euharistiji djeluje Krist iz svoje punine na preobražaj ljudi.

Kod uvođenja djece u sakramente potrebno je posebno uvažiti da je kod nas slavljenje kršćanske inicijacije izvrsna prilika za istinsko uvođenje cjelokupne kršćanske zajednice u vjeru i život po vjeri. To može biti istinska prilika za „evangelizaciju” mnogih planova Crkve.

Molitvena širina kateheze

Molitvom izražavamo pred Bogom ono što nam je najdragocjenije u našem odnosu prema Bogu i prema onima s kojima dijelimo svoj život kao ljudi i kao kršćani: prisna molitva izvire iz najdublje istine našeg života. Molitva je kako izvor naše vjere, tako i život po vjeri: kao što živi naša ljubav od međusobnih susreta, tako dobija naša vjera i naš život svježinu i snagu iz trenutaka kad se u molitvi susrećemo s Bogom i međusobno. Molitva je ujedno izraz i izvor naše kršćanske vjere, nade i ljubavi.

Za kršćansko dozrijevanje u vjeri posebno je značajno uvođenje u autentično doživljavanje i

razumijevanje bogoslužnih molitvenih slavlja. Zato je u vjerskom odgoju i katehezi potrebno uvijek posebnim nastojanjima brinuti se za upoznavanje liturgijske molitve. Liturgijske molitve možemo naučiti tek onda kad osobno i zajednički sudjelujemo u njoj.

Kateheza mora sudjelovati i pri uvođenju u osobnu i obiteljsku molitvu. Pri tome se može služiti već ustaljenim obrascima – uzorcima, a pri tome i potiče spontanu molitvu.

Naravno, nije dovoljno da kateheza samo uvodi u liturgijsku, osobnu ili obiteljsku molitvu, već i sama mora postajati molitva.

Načelo ekumenizma

Ekumenska dimenzija vjerskog odgoja i kateheze proizlazi iz evanđeoske poruke o jedinstvu. Podršku je dobila i na II. vatikanskom saboru u odluci o ekumenizmu i u raznim pokoncilskim spisima. Ovdje ćemo navesti samo pobudnicu *Catechesi tradendae* koja kaže: „Kateheza ne može zanemariti ekumensku dimenziju, jer svi su vjernici pozvani da svatko prema svojim sposobnostima i pozivu sudjeluje u Crkvi u tom pokretu za jedinstvo.” To nikako ne znači da bi se zbog ekumenizma morali odreći punine otkrivenih istina. Na to jasno upozorava i spomenuta pobudnica: „Kateheza će imati ekumensku dimenziju tek onda kada bude postojala punina otkrivenih istina i od Krista ustanovljenih sredstava spasenja u Katoličkoj Crkvi; ipak to će morati raditi riječju i djelom s iskrenim poštovanjem crkvenih zajednica koje ne žive u punom zajedništvu s ovom Crkvom.”

Zbog gajenja poštovanja prema drugim crkvenim zajednicama ekumenska dimenzija mora biti prisutna u cjelokupnom vjerskooodgojnom i specifično katehetskom radu. Jer pomoću te usmjerenosti osposobljavamo djecu, mladež i odrasle da poštuju vjeru i uvjerenje drugih, otvoreno i hrabro svjedoče o svojem kršćan-

³ Usp. K. LEHMANN, *Kurzformeln des Christlichen Glaubens*, u: B. Dreher, R. Greinacher, F. Klostermann, (izd.), *Handbuch der Verkündigung*, nav. dj., 274–275.

⁴ Usp. K. KASPER, *Offenbarung Gottes in der Geschichte*, nav. dj., 289–290.

skom vjerskom identitetu u svijetu u kojem žive, međusobno se bogate u dijalogu s različitim kulturama i svjetskim nazorima. Ekumenska dimenzija kateheze samo je ostvarivanje njenog dijaloškog značaja u odnosu prema drugoj kršćanskoj braći. U širem smislu ekumenski vid religioznog odgoja i kateheze znači dijalošku otvorenost i poštovanje drugih ljudi koji pripadaju bilo kojoj religiji.

ANTROPOLOŠKA NAČELA

Načelo inkulturacije

Na Biskupskoj sinodi u Rimu 1977. godine isusovački je general Pedro Arrupe razmišljao o inkulturaciji i katehezi. Po njegovom mišljenju inkulturacija ne zahtijeva od kateheze samo prilagodavanje katehetske nastave današnjim prilikama s nekim novima izrazima i modernom pedagoškom tehnikom. Također ne znači samo sagraditi most između generacija popustljivošću prema zahtjevima mladih i napraviti kršćansku poruku privlačnijom. Inkulturacija je mnogo više. To je praktično ostvarivanje teološkog načela da je Krist jedini Spasitelj i da on spašava ono što u sebi integrira. To znači da mora u svoje tijelo, koje je Crkva, prihvatiti *sve kulture*. Na taj način omogućava vjeri da proдре u dubinu čovjekova mišljenja, osjećaja i djelovanja. Krist otvara svim kulturnim vrijednostima mogućnost služenja Evanđelju.⁵

Kršćanska se vjera utjelovljuje u svemu onome što je prisutno u pojedinom čovjeku (nadarenost, sposobnosti), kao i u kulturama. (Riječnik slovenskog književnog jezika definiра kulturu kao skup dostignuća, vrijednosti ljudskog društva, kao rezultat ljudskog djelovanja, stvaranja. Riječnik stranih riječi kaže da je ekonomski, znanstveni, prirodni itd. razvoj čovjeka u njegovoj stvaralačkoj djelatnosti i iz nje proizlazećeg dobitka i vrijednosti.) Oba opredjeljenja govore o vrijednostima koje su prisutne u kulturi. Te su vrijednosti npr: glazba, literatura, pravo, povijest, ljudski osjećaji, jezik, umjetnost, misaone kategorije, način izražavanja, socijalni oblici života itd.

No inkulturacija je dijaloški proces između

vrijednosti određene kulture i kršćanske vjere. Radi se o utjelovljenju vjere u nekoj konkretnoj kulturi ili, bolje rečeno, u osobama koje su nosioci neke kulture. To znači da se evangelizacija ne poistovjećuje ni sa jednom kulturom i neovisna je od svih kultura.

Kateheza, posebno u našim uvjetima, može biti jedan od najdjelotvornijih oblika i putova inkulturacije Evanđelja. Kršćanska se poruka mora ukorijeniti u ljudskim kulturama i preobraziti ih. U tom smislu možemo govoriti o katehezi kao o stvaralačkom činiocu inkulturacije. Pomoću kateheze kršćanska se vjera utjelovljuje u kulturu.⁶

Iz toga slijedi da se kateheza mora osvrtni na konkretan izraz osobne i obiteljske kulture vjeroučenika, na kulturu životne okoline s raznim običajima i vrijednostima. Osim toga treba u katehezi vrednovati kršćanske korijene današnje kulture, kako bi vjeroučenici iz tih korijena mogli rasti. Kateheza im mora pomagati da upoznaju prošlost svog naroda i kulturu koja nosi kršćanski pečat. Među posebne vrijednosti naše prošlosti spada i ljudska vjernost i ljudska pobožnost. Kateheza koja želi biti inkulturirana mora to uzeti u obzir. Biskupi Jugoslavije kažu: „U posebne vrijednosti naših naroda možemo ubrojiti ona pobožna djela i običaje koje nazivamo narodna vjernost i narodna pobožnost. To posebno vrijedi za one religiozne običaje koji su čvrsto ukorijenjeni među ljudima, npr. pobožnost prema Mariji.

Obično su narodne pobožnosti izraz vjere ljudi koja je izrasla iz tradicije Crkve. Narodna pobožnost koja je duboko urasla u religioznu praksu naroda ostaje istinski oblik traženja Boga.

Kod nas se narodna pobožnost, koja je izraz ljudske vjernosti, očuvala u raznim religiozno-kulturnim običajima i povezana je s crkvenom godinom (npr. Advent, Božić, post...) zatim posebno u mnogim oblicima pobožnosti prema Mariji, procesijama, hodočašćima itd.

⁵ Usp. P. ARRUPE, Inkulturation in der Katechese, u: Christlichpädagogische Blätter 91(1978) 4, 198–202.

⁶ O potrebi inkulturacije u katehezi govori također VOE 38.

Naravno, pred očima treba uvijek imati dvostranost narodnih pobožnosti. U praksi i u raznim oblicima može se skrivati opasno iskrivljavanje istinske pobožnosti. Toga se posebno treba čuvati. Kateheza mora čuvati zdrave oblike narodne pobožnosti, uključiti ih u kršćansku odgojnu praksu jer upravo takvi oblici pobožnosti mogu biti nosioci smisla i izraza ljubavi i predanosti Bogu u situacijama kada treba trpjeti. Odbijanje zdravih oblika narodne pobožnosti bilo bi istinsko osiromašenje za mnoge vjerske zajednice i za osobna sazrijevanja u vjeri pojedinih njenih članova. Tradicija iz koje neposredno proizlaze te pobožnosti jedna je od temeljnih vidova kateheze. Bez tih oblika kateheza bi bila osiromašena jer ne bi više bila nositeljica brojnih narodnih i ljudskih vrijednosti.

Sociološka načela

U novije vrijeme se kod nas sve više javlja proces sekularizacije što je posljedica brzih promjena na društvenom području. Tradicionalno agrarno društvo zamjenjuje se industrijsko-tehnološkim. Ljudi se u tom novom položaju često ne snalaze jer su iskorijenjeni iz tradicije. U toj ih praznini hvata potrošačka groznica. Cijene samo još materijalne stvari, a za duhovne vrijednosti nemaju sluha. Čovjek živi i radi „kao da nema Boga”. Pomisao na Boga i život poslije smrti mnogima se čini nepotrebna. Tako je sekularizacija prvi korak ka ateizmu.

U sekulariziranom društvu sve se više učvršćuje pluralizam različitih pogleda na svijet i život. U takvom društvu kršćanski svjetovni nadzor nema više monopol. S tim je pluralizmom čvrsto povezan i relativizam koji ne priznaje mogućnost postojanja apsolutne vrijednosti i istine.

Katehetski nacrt mora nužno uvažavati tu situaciju i u vezi s njom planirati katehezu. Navodimo nekoliko zahtjeva koji proizlaze iz te situacije:

a) Kateheza mora poticati vjeroučenike da stvaraju kršćansko javno mišljenje. U pluralističkom i sekulariziranom društvu kršćansko je javno mišljenje potisnuto na posebno područje.

U javnosti se kršćanska ljestvica vrijednosti skoro više i ne pojavljuje. Sve glasnije postaju razne ideologije koje pokušavaju među ljude proširiti svoj utjecaj. Mi kršćani tu činjenicu nijemo promatramo i ne činimo ništa da bi i u javnosti afirmirali svoje vrijednosti. Ta činjenica ima i negativne posljedice za religioznu socijalizaciju vjeroučenika.

Zato se čini potrebnim da se u katehetskom planiranju uzme u obzir i zahtjev za temeljitom religioznom izobrazbom. Vjeroučenici moraju dobro poznavati Sv. pismo, kršćanski socijalni nauk, ukratko kršćansku vjeru. Jer ukoliko kršćani dobro poznaju svoju vjeru, moći će lako svoja stanovišta ravnopravno predstavljati i u javnom životu; i kateheza će tako postati konkretnija, pogotovo u višim razredima.

b) Kateheza mora imati i socijalno-političku dimenziju. Kateheza je u prošlosti bila usmjerena prilično individualistički i život joj je često bio stran. Upravo zato marksisti nazivaju vjeru opijumom, alijenacijom. Možda je i to predbacivanje pomoglo da neki teolozi započnu razmišljati o tome kako se kršćani ne ostvaruju samo izvan ovog svijeta već i na ovome svijetu. Tajne spasenja nisu prisutne samo u životu pojedinca, već imaju socijalnu dimenziju: otvorene su svijetu, ljudskosti. Mi kršćani uključeni smo u povijesni proces i u njemu ostvarujemo svoju vjeru iako jezgra vjere nadilazi povijest.

Mladi kršćani imaju danas pravo biti odgojeni u tom duhu. Vjeroučenici moraju doći do spoznaje da ih njihova vjera povezuje s konkretnom poviješću, a ne samo s Bogom. Zato u kršćanskom odgoju treba izbjegavati filozofiju geta i raskinuti suprotnost između crkvene i socijalne svijesti. Vjeroučenici moraju spoznati da smo mi kršćani odgovorni i za druge ljude.⁷

E. Feifel kaže da se kateheza mora utjeloviti i u svjetlu tog utjelovljenja mora pokazati kako je moguće današnjem sekulariziranom čovjeku približiti kršćansku vjeru. Kateheza mora vjeroučenike tako odgajati da cijene ze-

⁷ Usp. Th. FILTHAUT, *Svolte conciliari di una catechesi aggiornata*, Torino 1969, (izvorni naslov: *Aspekte der Glaubensunterweisung von Morgen*, Freiburg in Breisgau 1968), 153–155.

maljske stvarnosti. Ako se kateheza ne utjelovi, što se često događa, postoji opasnost da dade prednost pobožnjačkom ponašanju koje nije sposobno prožeti svijet i život. Kateheza koja je otvorena prema svijetu može sekulariziranom čovjeku donijeti kako pozitivne ljudske vrijednosti, tako i elemente spasiteljske kršćanske poruke.⁸

Th. Filthaut u vezi s time predlaže slijedeće smjernice za katehezu:

– Kateheza mora naglašavati da kršćanska vjera zahtijeva od čovjeka odgovorno ponašanje i na društvenom planu, jer se kršćanska vjera ne smije ograničiti na geslo „Bog i duša“;

– Svijet vodi politika i o njoj je ovisan mir, pravednost i ljudska sloboda. Normalno je da se kateheza bavi tim vrijednostima.

– Političku djelatnost kršćana treba promatrati kao ispunjavanje ljubavi prema bližnjemu što je zajedno s ljubavlju prema Bogu prvenstvena zadaća kršćana. Zato vjeroučenike treba odgajati za velikodušno služenje bližnjemu. Kako se danas u politici odlučuje o sudbini ljudskog društva, upravo je zapovijed ljubavi ta koja potiče kršćane na sudjelovanje u političkom životu, naravno gdje je to moguće.⁹

– Ako se politička djelatnost prikaže kao oblik ljubavi prema bližnjemu, imamo dva pozitivna učinka: ljubav prema bližnjemu gubi u očima mladih osjećaj sentimentalizma koji ih ne privlači, a potiče ih na istinsku djelatnost prema bližnjemu. U tom smislu treba tretirati i brigu za mir, pravednost i slobodu.¹⁰

Danas je svakako potrebna kateheza koja je usmjerena prema povijesti spasenja, prema svijetu u kojemu se čovjek realizira. Kateheza koja je tako usmjerena sposobna je pokazati pozitivne vrijednosti o kojima govori humanistički ateizam i koje postižu istinsku puninu tek u kršćanstvu.

c) Kateheza mora pomagati vjeroučenicima da zauzmu pravilan odnos prema znanosti i tehnicima. Kod kateheze je nužno suočiti se s procesom sekularizacije i ateizacije u kojemu se često znanost i tehnika apsolutiziraju. Mladi ljudi udišu taj zatrovani zrak koji im paralizira vjersku dispoziciju. Da se to ne bi dogodilo kateheza mora pomoći čovjeku da shvati činjenicu da ne može apsolutno živjeti opirući se samo na

sebe, na svoje sposobnosti, posebno na znanost i tehniku koji danas postaju nekakva nova religija. Kateheza mora pomagati čovjeku da znanosti i tehnicima da ono mjesto koje im istinski pripada. Napredak znanosti i tehnike treba cijeniti, no ujedno treba biti svjestan i njihovih granica. Ljudski život ne možemo shvatiti samo pomoću kriterija znanosti, već prije svega pomoću kriterija vjere.¹¹ Zato čovjeku treba pomoći da se ne zatvori u imanentnost.

d) Kateheza mora razmatrati i dijalog s nevjernicima. Već je II. vatikanski sabor poticao teologe i pastoralne radnike da se počnu baviti pastoralom indiferentnih vjernika i traženjem dijaloga s ateistima. To je utjecalo i na katehetski razvoj. I kateheza je počela zapostavljati stav koji je često bio potpuno bez učinka: kad se nevjeri suprostavljala apologetski i osudom. Nasuprot tome danas traži istinski dijalog s nevjernicima.

K. Tilmann u svojoj knjizi *Dijalog s drugim* nudi korisne smjernice za katehezu. U njoj ističe potrebu za djelotvornim pastoralom i katehezom, potrebu za istinitošću i ljubavlju pri susretima s onima koji misle drugačije. Vjerske vrijednosti moraju tim ljudima biti predstavljene s punim poštovanjem kao životne vrijednosti. U odnosu s nevjernicima treba tražiti zajedničke točke o kojima možemo razgovarati. Temelj tog dijaloga sigurno je čovjek sa svojim iskustvima i problemima.¹²

Iz Tilmannovog razmišljanja slijedi nužna potreba da se u katehezi razmatra i dijalog s nevjernicima. To pomaže međusobnom zbližavanju. Ukoliko želimo dobru suradnju potrebno je obostrano upoznavanje koje omogućava istinsko sudjelovanje u različitim životnim pod-

⁸ Usp. isto, 160–162.

⁹ Usp. isto, 163–164.

¹⁰ Usp. isto, 165–166.

¹¹ Usp. R. SAUER, (izd.), *Wissen und Glauben. Die Auseinandersetzung mit dem wissenschaftlichen Atheismus in Religionsunterricht*, u: *Christlichpädagogische Blätter* 88(1975)1, 79–83.

¹² Usp. K. TILMANN, *Dialogo con gli altri*, Modena 1968, (izvorni naslov: *Das Glaubensgespräch mit Anderen*, Würzburg 1966) 15–16.

ručjima.¹³ R. Sauer misli da bi ova tema morala imati mjesto u vjeronauku na svim nivoima, a posebno kod oblikovanja odraslih.¹⁴ Moderna nevjera, kaže E. Feifel, ne obavezuje samo katehete da se trude za produbljeni dijalog s vjernicima, već obavezuje sve vjernike na vjerodostojno svjedočenje i neprestanu obnovu života. Nevjerna okolina morala bi vjernog čovjeka neprestano poticati na produbljivanje osobne vjere.¹⁵

e) **Kateheza mora razmatrati i ateizam.** S obzirom da je danas ateizam, a posebno dijalektički materijalizam, sve rašireniji u svijetu neki osjećaju potrebu da se katehezu suoči i s njime.

Prije svega javlja se potreba razmatranja zamjerki koje imaju ateisti prema religiji.¹⁶ Osim toga čini se potrebnim informirati vjeroučenike o ateističkom pogledu na život u usporedbi s kršćanskim svjetonazorom. Treba razmišljati o uzrocima za indiferentnost i ateizam. Svakako je potrebno kritički razmotriti ateistički pogled. Kako živimo u pluralističkom društvu, potrebno je vjeroučenike pripremiti na razgovor¹⁷ s onima koji misle drugačije, i s ateistima.

METODOLOŠKA NAČELA

Katehetski stručnjaci su se u posljednje vrijeme posvetili metodološkim pitanjima koja su postavile psihološke, didaktičke i pedagoške znanosti. Počeli su proučavati metodu, tj. način pružanja kateheze današnjem vjeroučeniku; katehezu su svestrano analizirali u svjetlu zakona učenja; izradili su diferencijalnu metodologiju koja je različita po starosnim dobima, društvenoj okolini i stupnju duhovnog razvoja vjeroučenika.

Nećemo obraditi sva ova pitanja, već samo ona najopćenitija koja su značajna za katehetski nacrt, odnosno programiranje kateheze.

Načelo dijaloga

Načelo vjernosti čovjeku zahtijeva od katehete da poštuje svakog pojedinog čovjeka. Nijedan čovjek ne smije biti predmet, već nosilac kateheze. To ne vrijedi samo za odrasle već i za mlade vjeroučenike. Taj zahtjev ne pretpostavlja samo dijaloški stil katehetskog procesa

već mora vrijediti kao opće načelo za cjelokupnu katehetsku djelatnost. Kateheta mora poštovati svakog pojedinačnog vjeroučenika kao odraslog čovjeka i pomoći mu u oblikovanju njegovih socijalnih i osobnih karakteristika. Načelo dijaloga mora uvažiti već sam katehetski program.

Načelo prilagođavanja kateheze stupnju općeg razvoja vjeroučenika

Pri izradi katehetskog programa nužno je potrebno uvažavati stupanj općeg razvoja vjeroučenika. U obzir treba uzeti okolinu u kojoj mladi žive, kao i druge značajne okolnosti, npr. život u gradskoj ili seoskoj okolini...

Kad dijete krene u školu, ono počne intenzivno ulaziti u društvo odraslih. Do tada je bio povezan s Božjim narodom preko obitelji, a sada je već sam sposoban da izravno sudjeluje u crkvenom životu i prima sakramente. O načelu prilagođavanja kateheze stupnju općeg razvoja vjeroučenika govore svi katehetski spisi. Opći katehetski pravilnik kaže: Dijete se postupno razvija u svojim umnim sposobnostima. Kateheza se mora tom razvoju prilagoditi.

U dječjačkoj dobi djeca vole raditi, suradivati s drugima, imaju smisao za pravilnu i pametnu disciplinu; sva ta iskustva nisu korisna samo za uklapanje u društvo već i za praktično sudjelovanje u životu Crkve.

Sve te činjenice treba uvažiti. Zato mora „katehetska pedagogika brinuti za aktivno sudjelovanje... ukoliko kateheza u tome ne uspije neće moći ispuniti svoju zadaću da odgaja

¹³ Usp. W. NASTAINCZYK, Religionsunterricht und Katechese zwischen gestern und morgen, Regensburg 1980, 28.

¹⁴ Usp. R. SAUER, Die Unglaube als Herausforderung an Religionspädagogik. Verkündigung und Erwachsenenbildung, u: Diaconia. Internationale Zeitschrift für Praxis der Kirche 3(1972), 13.

¹⁵ Usp. E. FEIFEL, Catechesi in un mondo senza Dio, nav. dj., 15–16.

¹⁶ Usp. kardinal J. HOFFNER, Die Religion im dialektischen Materialismus. Vortrag auf der Festakademie im Bensberg am 1. Oktober 1972, Köln 1975, 3–20.

¹⁷ Usp. M. DIETRICH, Formen des Atheismus, Schönberg 1970, 2.

mlade vjernike kako bi se što osobnije odazivali Božjem pozivu i Božjem daru. Kateheza mora posebno uvažavati promjene koje se javljaju u pretpubertetu, pubertetu i mladosti. O uvažavanju tih promjena govori Opći katehetski pravilnik: „Za pretpubertet posebno je značajna subjektivna osjetljivost. Zato nikako ne smijemo nastavljati s jednostavnim podučavanjem i pružanjem objektivnih datosti, što je primjereno djeci... Vrlo primjereno gradivo za vjeroučenike u tom razdoblju razvoja mogla bi biti nastava koja prikazuje život i djelo svetaca i zaslužnih ljudi kao i proučavanje sadašnjeg života u Crkvi.”

Za pubertet i mladost vrijedi da je „najbolje obradivati osnovna i najznačajnija pitanja tog razdoblja, teološki ih i ljudski ozbiljno dokumentirati i upotrebljavati metodu zajedničkog istraživanja.”

Tipologizacija kateheze

Načelo tipologizacije kateheze proizlazi iz zahtjeva da katehezu treba prilagoditi starosnoj dobi.

a) Kateheza u predškolskoj dobi. Kad govorimo o katehezi u predškolskoj dobi mislimo na djecu staru šest godina koja polaze predškolsku nastavu. Slijedeće će godine ići u prvi razred. U tom razdoblju treba raditi u smislu pedagogije dječjeg vrtića.

Stanje. Kateheza u predškolskoj dobi ima zadaću da omogući djeci doživljavanje „religije”, da probudi interes za vjerske istine i vjersko znanje i omogući istinsko vjersko iskustvo.

Problemi i posljedice. Kateheza predškolske djece mora se općenito služiti metodama koje su svojstvene didaktici predškolskog odgoja.

Blagdani i blagovanja spadaju u dječji doživljajni prostor i emocionalno su vrlo snažni. Vjerski praznici omogućavaju djeci da realno dožive Boga, Isusa i Crkvu. To što dožive djeca doživljava i cijela obitelj.

b) Kateheza u nižim razredima osmoljetke. Za katehezu u tom razdoblju veliko značenje ima ishodište vjeroučenika. Tome se mora prilagoditi sav katehetski rad.

Analiza stanja. Danas u našim župama susre-

ćemo vjeroučenike koji imaju različita vjerska iskustva. Zadaća kateheze je u tome da svim tim kategorijama pomogne da na temelju svojih vjerskih iskustava grade svoj duhovni život. Veliki se broj vjeroučenika preko katehete prvi put susreće s Crkvom, Isusom Kristom i Bogom.

Problem i posljedice. Kateheza u nižim razredima osmoljetke ima zadaću da omogući djeci vjersko iskustvo. Kateheza mora biti susret s kršćanskom vjerom na jednoj strani i središnjim pitanjima današnjeg čovjeka s druge strane. Uvijek i posvuda mora se brinuti da se što više ostvaruje ljudsko dostojanstvo. Razvoj osnovnih ljudskih nada, povjerenje, ljubav, itd., prisutni su u svakom djetetu i moraju biti što razvijeniji.

U nižim bi razredima osmoljetke učenici trebali učiti one molitve i pjesme koje djeca trebaju da mogu sudjelovati pri bogoslužju. To treba uvažavati i pri sastavljanju katehetskih programa i vjeronaučnih udžbenika.

Kateheza od prvog do četvrtog razreda mora omogućavati:

- osnovna ljudsko-religiozna iskustva;
- emotivno usmjereno uvođenje u vjersku poruku;
- uspostavljanje kontakta sa župskom zajednicom i uvođenje u liturgijsko-srakramentalni i karitativni život Crkve.

Vjerski odgoj koji želi oblikovati život iz vjere mora brinuti za okolinu koja će poticati takvo oblikovanje. Moramo paziti i na to da se barem u nižim razredima osmoljetke vjeroučenici identificiraju s katehetom, svećenikom ili s drugim osobama koje su im bliske.

c) Kateheza u višim razredima osmoljetke. Najprije treba reći da učenici 5. i 6. razreda imaju različitu psihičku strukturu od učenika 7. i 8. razreda. U 5. i 6. razredu imaju još mehanički način učenja, dok su u 7. i 8. razredu već ljudi skloni samostalnom razmišljanju.

U zadnja dva razreda osmoljetke djeca se počinju prilagodavati okolini koja danas često ne priznaje kršćanske vrijednosti i norme. To kateheza mora uvažiti i odgajati vjeroučenike za savjestan kršćanski život u dijaspori. Kateheza mora sadržavati i motivaciju za borbu za bolji svijet, za bolje društvo. Treba spomenuti da u toj dobi dolaze do izražaja i pitanja postojanja.

Zato kateheza u tom razdoblju mora obradivati i ta pitanja. Pri tome treba naravno, uzeti u obzir različitu zrelost dječaka i djevojčica.

Problemi i posljedice. Težište katehetskog djelovanja u tom razdoblju su iskustva učenika kao što su krivica, opraštanje, prijateljstvo, ljubav, osamljenost, smisao i cilj života. U tom razdoblju treba razmatrati i sljedeće teme:

Euharistijski život, molitva, sakrament sv. pokore, individualna ispovijed, razgovor, Božje zapovijedi, Krist središte ljudskog života, zrelost kršćana, seksualni odgoj, ljubav, vrijednosti života, međuljudski odnosi itd.

Kateheza u tom razdoblju mora naglasiti:

Kognitivne i operativne ciljeve u smislu aktivne informacije i djelovanja;

Suočavanje s različitim načinima života i pomoć u razmišljanju o osobnom vjerskom položaju;

Osposobljavanje i ohrabivanje za odluku o životu prema vjeri;

Uvođenje u vjersku praksu u župnom i obiteljskom životu.

Kod sastavljanja katehetskih programa i udžbenika treba i u ovom razdoblju uvažavati legitimne zahtjeve učenika, roditelja i Crkve i u odnosu na njih postaviti ciljeve.

Načelo blizine života

Za današnji povijesni trenutak značajan je osjećaj odsutnosti Boga. Vjerska ravnodušnost i ateizam postaju sve više alternativa kršćanskoj vjeri. J. Schindler, koji se mnogo bavio tim problemom, ustanovio je da kateheza mora uvažiti činjenicu da danas neki ljudi ne odbijaju samo Crkvu već i Boga. Za njih je čovjek središte povijesti i taj se čovjek ostvaruje samo na ovom svijetu. Takvi ljudi negiraju bilo kakvu transcendentnost.¹⁸ Takvih osoba je i u Sloveniji sve više. Među njima ima i mnogo djece i mladih. Pod tim utjecajem dolaze mnoga djeca na katehezu, i katehete ustanovljuju da u tim uvjetima tradicionalne metode kateheze nisu više uspješne, prvenstveno jer su čovjeka promatrala prilično apstraktno. Treba tražiti nove putove. Kako katehizirati? Kako uspostaviti kontakt s ovim sekulariziranim svijetom? Th. Sartory je uvjeren da je, prije nego današnjem čov-

polazišta

jeku naviještamo Evandelje, potrebno pripremiti uvjete u kojima će čovjek biti spreman primiti Božju poruku. Potrebno je ostvariti niz različitih općih uvjeta koji će omogućiti vjerski razvoj čovjeka. Stoga osnovna kateheza ima zadaću da ostvari osnovne uvjete koji su potrebni za prihvaćanje Božje riječi.¹⁹ U čovjeku je potrebno poticati potrebu da traži istinu i smisao života. Vjera je ovisna i o volji, jer tko ne želi vjerovati neće nikada doprijeti do vjere. Čovjek koji traži i osjeća potrebu za religioznom dimenzijom svog života moći će i racionalno utemeljiti svoju vjeru. Takvu katehetsku metodu trebalo bi koristiti posebno u katehezi rastućih.²⁰ Sve više zaključujemo da je kateheza za djecu bez religioznog obiteljskog iskustva nedjelotvorna, ukoliko ta osnovna iskustva ne nadoknadimo u katehezi.

Na temelju analize ljudskog postojanja možemo reći da je čovjek usmjeren na transcenciju. Zato današnjem čovjeku treba pomoći da razmišlja o smislu svog postojanja i traži put do Boga. Radi se o dvostrukoj zadaći: otvarati čovjeka prema vjeri i vjeru prema čovjeku. Drugim riječima kateheza mora izvirati iz konkretnog života, iz čovjekovih problema i mora te probleme osvjetljavati otkrivanjem, dakle, radi se o metodi korelacije. To je antropološka metoda²¹ i danas je prihvaćaju skoro svi evropski katehetski planovi.

Načelo katekumenata

Dosadašnja kateheza bila je prilično racionalno orijentirana. Iskustvo govori da takva orijentacija nije više dovoljna. Učenicima je potrebno i religiozno iskustvo. Stoga im je potrebna skupina u kojoj će iskusiti religiozne vrijed-

¹⁸ Usp. J. SCHINDLER, Gottesfrage in Vorfeld der Katechese, u: Katechetische Blätter 95(1970)1, 26–32.

¹⁹ Usp. Th. SARTORY, Der Atheismus als Frage an die Glaubenden, u: O. Betz, (izd.), Die Zumutung des Glaubens, München 1968, 157–163.

²⁰ Usp. R. SAUER, Die Katechese im Angesicht des Unglaubens, u: Katechetische Blätter 91(1966) 1, 695–698.

²¹ Usp. A. VOLKMAR, Unsere Auseinandersetzung mit dem modernen Unglauben, u: Trierer Theologische Zeitschrift 76(1967), 379.

nosti i u punini shvatiti kršćansku vjeru. Taj se zahtjev može ostvariti pomoću katehetskog iskustva.

E. Feifel kaže da se vjera ne može pružiti putem vjeronauka, već prije svega putem žive aktualizacije. Naša je kateheza bila i još je mnogodje tek nastava na intelektualnom nivou. Tako su bili planirani i neki udžbenici. Danas osjećamo da to stanje moramo prerasti. Čini se da tu može pomoći samo katekumenska kateheza.

Upravo su „nevjerni vjernici”, kakvih ima mnogo i među našim vjeroučenicima ti koje moramo pozvati na preobraćenje. U svjetlu katekumenata trebat će urediti život u obitelji, župi, na vjeronauku. Da to postignemo, morat ćemo ostvariti istinski živo bogoslužje²² na kojem će se vjernici osposobljavati za takav način svjedočenja.

Kateheza kao katekumenat predstavlja poduku u vjeri s osvrtnom na život u zajednici. Živjeti u zajednici vjere je sasvim drugačije od dosadašnjeg kad smo se trudili prvenstveno upoznati Crkvu. Zato kateheza mora postati odgoj koji će uvoditi u kršćansku zajednicu. Kateheza postaje katekumenat onda kada cijela zajednica sudjeluje u vjerskom odgoju, jer kateheza je uvijek djelo zajednice. Kateheza kao katekumenat znači da proizlazi iz zajedničkog života i uvodi u zajednički život.²³ Da bi mladi i djeca dospjeli do zrele vjere potrebno je da se njihov osobni život u zajednici obogaćuje vjerom zajednice. Samo zajednica koja živi istinitost vjere može pomoći pojedincu da postane „subjekt” vjere.²⁴ Izvorno je katekumenat bio namijenjen samo nekrštenima koji su željeli postati kršćani. Zbog religiozne moderne bezbrižnosti osjeća se potreba da planiramo današnju katehezu u okviru katekumenata.

Središte katekumenata mora biti liturgijska kateheza u najširem smislu. Upravo se pomoću nje mladi čovjek uvodi u zajedništvo vjernika. Posebno treba naglasiti da bogoslužje koje po hada zajednica sadrži sve kršćanske istine i osnovne zahtjeve kršćanskog života. Liturgijska djelatnost mora biti dio svih oblika kateheze.²⁵

Načelo razumljivog jezika

Danas klasični crkveni jezik postaje nera-

zumljiv i upravo zbog toga je problem jezika jedan od glavnih problema današnje kateheze. Skoro posvuda primjećujemo da se naš crkveni jezik više ne razumije. Taj je jezik nastao u agrarnoj kulturi i najuže je povezan s njom. Čovjeku industrijskog doba on je sve straniji. Mnoge su riječi crkvenog jezika razumljive samo u određenom kontekstu.

Činjenica je da se smisao riječi mijenja i zato bi trebalo mijenjati i crkvene jezične izraze. Vjerske istine morale bi biti neposredno razumljive. O tom se problemu danas mnogo razmišlja. Kateheta H. Halbfas kaže da današnji crkveni jezik mora početi upotrebljavati „svjetovne izraze” jer, prema njemu, svaki je drugi jezik današnjem čovjeku stran.²⁶

Biskupi Jugoslavije kažu da Evandjelje treba obznanjivati tako da ga slušači razumiju. Zahtjevi i potrebe su jasni, iako teško ostvarive, jer nitko još nije našao primjereno rješenje toj problematici. Svaki novi poticaj na tom području izuzetno je dragocjen. Nadam se da će to učiniti i naš katehetski projekt.

Načelo produbljivanja pojedinih cjelina

U dosadašnjim vjeronaučnim knjigama različite teme podijeljene su po razredima. Rijetko se neka tema obrađuje u više razreda. Tako često neke bitne kršćanske istine padnu u zaborav još prije nego učenici završe osmoljetku, dok su neke vrlo površno obrađene.

Prema novom katehetskom projektu trebali bi se držati načela produbljivanja pojedinih cjelina. Pojedine značajne cjeline, npr. sakramente, obrađivali bi pod različitim aspektima u više razreda.

22 Usp. E. FEIFEL, *La catechesi cristiana di fronte all'ateismo contemporaneo*, u: *Facolta filosofica dell'Universita Salesiana di Roma*, (izd.) *Il cristianesimo di fronte all'ateismo*, Torino 1970, 791.

23 Usp. E. FEIFEL, *Catechesi in un mondo*, nav. dj., 211–213.

24 Usp. isto, 189–292.

25 Usp. isto, 172–174.

26 Usp. H. HELBFAS, *Fundamentalkatechetik. Sprache und Erfahrung im Religionsunterricht*, Düsseldorf 1970, 74.

Način rada i sadržaj prilagodili bi dobi i potrebama daka. Takav način rada mnogo bi pomogao njihovom boljem vjerskom znanju i dubljoj vjeri.

Načelo postavljanja ciljeva

Ciljevi i sadržaji su u različitim katehetskima programima različito naglašeni. U nekim programima su samo sadržaji, ili su oni tako naglašeni da zasjenjuju ciljeve. Zbog takvog stanja treba u našim programima dati važno i jasno mjesto ciljevima.

U suvremenoj znanosti o katehezi i religioznom odgoju, kao i u crkvenim spisima, naglašava se potreba za programiranjem i za praktičnim ostvarivanjem katehetskog i religioznog odgojnog sadržaja. Opći katehetski direktorij kaže: „Ciljevi koje treba ostvariti i sredstva koja treba koristiti moraju biti središnja točka svakog radnog programa.”

U prošlosti je glavni cilj kateheze bio posredovanje vjerske informacije i moralnog nauka. Metodologija nije bila diskutabilna jer je religiozna socijalizacija bila izuzetno jaka. Danas, kad ona ima više nedostataka, čini se da dosadašnja metodologija više ne zadovoljava. Danas kateheza nije samo upoznavanje vjere već život po vjeri. E. Feifel kaže: „Kateheza ne može predstavljati vjeru kao skup istina već kao čin kojim se čovjek susreće s Bogom.”²⁷

Dakle cilj kateheze je da se *čovjek susretne s Bogom*. Zato kateheza mora postati uvođenje pojedinca u život Crkve kao Božjeg naroda i Kristovog zajedništva. Dakle ne radi se o spoznaji vjere već o odgoju u vjeri, o osobnoj odluci za vjeru. Važan cilj svih nastojanja kateheze je pomoći čovjeku da se osobno odluči za vjeru.²⁸

Biskupi Jugoslavije kažu: „Ciljevi i cjelovit program vjeronaučno-odgojno-obrazovnog rada, u teoriji i praksi, moraju biti takvi da doprinose svestranom oblikovanju učenikove ličnosti, da mu se omogući stjecanje opće religiozne i kršćanske kulture i da se posebno nastoji ostvariti poseban cilj kateheze: rast učenika u odrasloj i zreloj vjeri. Zrela se vjera ostvaruje razvijanjem sposobnosti učenika za uspostavljanje pravih odnosa s cjelokupnom stvarnošću: pra-

vilan odnos prema vlastitoj duhovno-tjelesnoj stvarnosti, pravilan odnos prema drugima u životu i radu, pravilan odnos prema svijetu, a posebno prema Bogu.”

Iz toga slijedi da se pri postavljanju ciljeva, sadržaja i sredstava komunikacije moraju uvažavati sva područja općeljudskih i kršćanskih iskustava: osobni čovjekov život, njegov život i rad s drugima, njegova iskustva u susretu s ljudima različitih svjetonazora i njegova iskustva iz života i djelovanja u kršćanskoj crkvenoj zajednici.

Jasno je da se o „odgoju” u vjeri može govoriti tek u sekundarnom smislu. Radi se, naime, o ljudskom djelovanju koje može olakšati, pomoći ubrzati rast vjere, no uvijek „izvana”, bez neposrednog utjecaja na vjeru koja uvijek ostaje Božji dar.

S obzirom na ograničenje koje smo spomenuli potrebno je naglasiti sasvim odgojni vid kateheze, koji mora biti ostvaren u vidu *osobnog rasta* u službi dobrog osobnog programa, te mora biti otvoren prema vrijednostima.²⁹

Zrela vjera predstavlja središnji oblik osobnosti i usklađuje sve vrijednosti i motivacije osobnosti. Zrela vjera koherentno razvija tri dimenzije ljudske osobnosti: kognitivnu, afektivnu i djelatnu.

Ne možemo zamisliti zrelu vjeru ukoliko ne raste zajedno sa konstitutivnim dimenzijama svakog zrelog ponašanja.³⁰

Odgoj takvog ponašanja jedinstvena je katehetska zadaća. Poznavanje vjere samo po sebi ne jamči rast vjere ukoliko ujedno ne ostvaruje proces dozrijevanja vjerske bliskosti s afektivnim, kognitivnim i djelatnim elementima. Samo odgoj zrelog vjerskog ponašanja može pomoći katehezi da ispravi česte pogreške koje su povezane s jednostavnom vjerskom naukom.

Ukoliko želimo točno odrediti konkretni i središnji katehetski cilj treba obratiti pažnju

²⁷ E. FEIFEL, *Catechesi in un mondo senza Dio*, nav. dj., 108.

²⁸ Usp. E. FEIFEL, *La catechesi cristiana*, nav. dj., 772–773.

²⁹ Usp. E. ALBERICH, *Catechesi e prassi ecclesiale*, Torino 1982, 96–97.

³⁰ Usp. isto, 109.

na njezinu svetopisamsku definiciju, koja u središte kršćanskog života postavlja vjeru, ufanje i ljubav.³¹

Globalni ciljevi kateheze:

- da se odluči za život u svjetlu vjere,
- da razmišljaju o Bogu, svijetu i životu i gledaju na život u svjetlu Evandjelja,
- da se u vjerskim iskustvima, jeziku i djelovanju susreću sa svijetom vjere,
- da upoznaju spasiteljski Božji plan s čovjekom,
- da upoznaju i prihvate same sebe takvima kakvi stvarno jesu,
- da oblikuju pravilan odnos prema ljudima i da budu spremni angažirati se u javnom životu,
- da budu spremni angažirati se u životu Crkve, na području naviještanja Evandjelja i vjerskog odgoja, na području liturgijskih i drugih molitvenih blagovanja, na području bratskog služenja, u karitativnom radu i drugim oblicima duhovne i materijalne pomoći i na području sudjelovanja u vođenju kršćanske zajednice,
- da budu sposobni kritički uspoređivati kršćanski svjetonazor sa drugima,
- da onima koji traže nude odgovor Crkve na njihova pitanja,
- da su sposobni imati dijaloški odnos sa svim ljudima dobre volje,
- da nađu odgovor na temeljna pitanja mladih, prvenstveno da su sposobni rješavati pitanje smisla života.³²
- da imaju istinitu informaciju o katoličkoj vjeri,
- da upoznaju kršćanske norme i zapovijedi te da budu sposobni odgovoriti Božjem pozivu,
- da upoznaju Sv. pismo kao osnovni vjerski spis.

Navedene ciljeve treba postaviti u odnosu na dob i religioznu zrelost učenika.

Načelo sudjelovanja

Iako su svi vjeroučenici kršteni, ne možemo od svih očekivati jednake rezultate. Tome je prvenstveno uzrok pluralističko društvo i njegovi jaki utjecaji. Kateheza je u ovom društvu

tek dio cjelokupnog odgoja. Da bi kateheza bila što djelotvornija potrebno je cjelokupno župsko zajedništvo uključiti u sudjelovanje u vjerskom odgoju djece. Tako je uvođenje u euharistiju ili krizmu učenika zadaća cjelokupnog župskog zajedništva. U njemu bi morali sudjelovati svi članovi župe, naravno svatko prema svojim mogućnostima.

Priprema na primanje sakramenata morala bi biti bogat trenutak vjerskog produbljanja i za njihove roditelje. Tako se danas već mnogogdje za pripremu na krizmu aktivira cjelokupna župa. Kako bi cjelokupna kateheza morala biti usmjerena na sakramentalni život, tako bi i priprema za krizmu morala biti uz redovnu katehezu. Naravno, o tome treba još raspravljati.

Uspjeh kateheze u mnogočemu je ovisan o *odnosu između obitelji učenika i kateheze, tj. katehete*. Neki roditelji daju dijete krstiti, upišu ga na vjeronauk, ali nisu spremni surađivati s katehetom. Na upis su ih vodili uglavnom etički i pedagoški razlozi. Željeli bi da njihova djeca budu dobra, poštena itd. Malo ih brine ukoliko dijete dode u sukob zbog nesklada između obiteljskog života i normi koje mu posreduje kateheta na vjeronauku. Upravo je zbog tih unutrašnjih sukoba, iako često podsvjesnih, kateheza manje djelotvorna. Rezultat toga je razdvojen čovjek.

II. vatikanski sabor naziva obitelj „domaća Crkva”, a roditelji su „riječju i uzorom prvi oznanjivači vjere svojoj djeci”. Katoličko je uvjerenje da roditelji imaju prvi pravo i dužnost odgajati svoju djecu, i to vrijedi i za vjerski odgoj. To pravo i dužnost ne mogu prepustiti kateheti. Naravno, pozvani su da tu svoju zadaću obave povezani s Crkvom.

Danas mnogo roditelja kaže da je religiozan odgoj u obitelji prezahtjevan i da nisu sposobni obavljati ga. Takvim roditeljima Crkva je dužna ponuditi pomoć da mogu ispuniti svoju zadaću. Crkva ih mora najprije pravilno motivirati a zatim, naravno, i osposobiti. Pri tome se ne radi

³¹ Usp. isto, 106–107.

³² Usp. K. TILMANN, Der Katechet und die existentielle Katechese, u: Katechetische Blätter 92 (1967)3, 184–187.

samo o roditeljima, već i djedovima i bakama, starijoj braći i sestrama.

Roditeljima treba pomoći i u njihovom osobnom duhovnom životu. Osim toga treba stalno brinuti i o njihovoj vjerskoj izobrazbi, odnosno katehezi odraslih. Briga za vjerski odgoj djece može biti motiv za produbljenje osobne vjere.

Roditeljima treba pomoći da odgovorno vjerski odgajaju svoju djecu. Da bismo obuhvatili što širi krug roditelja, potrebno je organizirati različite oblike kateheze.

U katehezi odraslih posebno treba paziti da roditelji nisu samo pasivni primaoci već sudgovorni i zreli nosioci vjere. Treba paziti da im ne postavimo previsoke ciljeve jer postoji opasnost da izgube hrabrost.

Odnos između kateheze i obiteljskog odgoja morao bi biti u duhu partnerstva i međusobnog dopunjavanja. Kateheta i roditelji moraju sudjelovati u planiranju i ostvarivanju kateheze. Roditelje treba informirati o ciljevima, sadržaju i metodama kateheze.

Sve to treba uvažiti kod programiranja kateheze.

Načelo povezanosti ciljeva i sadržaja kateheze

Biskupi Jugoslavije u spisu „Radosno naviještanje Evanđelja: vjerski odgoj” kažu da je konačni cilj vjeronaučnog odgoja i obrazovanja zrela ljudska ličnost koja je sposobna uspostavljati pravilne odnose sa sobom, s drugima, s Bogom i svime što postoji.

U vezi s ovim konačnim ciljem kateheze treba planirati sadržaj. Tako bi i sadržaj obuhvaćao tri područja koja bismo mogli prikazati u obliku tri koncentrične kružnice:

1) osobni život

2) život s drugima, kao i ljudima različitih svjetonazora

3) vjera i osobno angažiranje u životu Crkve.

Ta su područja u katehetskom programu teoretski odvojena kako bi se lakše shvatio sadržaj i cilj pojedine cjeline. Samo je po sebi razumljivo da u praksi nema te stroge odvojenosti, ta se područja međusobno pokrivaju. Upravo zato možemo pojedina područja međusobno kombinirati. Te se veze čine vrlo važne jer omo-

gućavaju globalni pogled na život.

Svaki od gore navedenih područja ima svoje ciljeve koje moramo dobro poznavati. Bez poznavanja ciljeva kateheza može šepati na svakom koraku. Zato ćemo sada još detaljnije o ciljevima pojedinih područja.

1) Područje *osobnog života* usmjerava učenika ka nalaženju samog sebe i odgovornosti za sadržajno oblikovanje svog života. Zato kateheza mora pomoći učeniku da se što više otvori za sve vrijednosti. Kateheta ne smije gledati na učenika kao na budućeg teologa već kao na čovjeka koji će biti vjernik i zato više čovjek. Zato mu treba pomoći da iz vjere i po vjeri živi kao dobar kršćanin i dobar član društva. Treba mu također pomoći da pravilno oblikuje svoju savjest. U to područje spada moralni odgoj.

2) Područje *života s drugima* govori o ljubavi prema bližnjemu, o socijalnim odnosima u kojima se odvija učenikov život, npr. o obitelji, školi, katehezi itd. Osim toga to područje govori i o međusobnom poštovanju, o obzirnosti, o ovisnosti o drugima itd. U vezi s procesom jačanja vlastitog ja mora se kateheta truditi da učenik dođe do spoznaje da je čovjek u biti socijalno biće i da nije samo sebi dovoljno. Stoga je potrebno da shvati potrebu za međuljudskim odnosima. U tom se smislu govori i o spolnosti, ljubavi, moralu, uvijek u svjetlu Evanđelja. Tako oblikovana kateheza daje nadu da će se jednog dana kao odrastao i zreo kršćanin svojim uvjerenjem angažirati u Crkvi i u društvu.

3) Područje *vjere i osobnog angažiranja u Crkvi* vrlo je konkretno i praktično. U njemu govorimo o vjeri, o rješavanju čovjekovih problema u svjetlu vjere, o životu u crkvenom zajedništvu, o molitvi i sudjelovanju u bogoslužju. Crkva nam posreduje Kristovo spasenje uglavnom putem sakramenata tako da se ovdje mnogo govori o sakramentima kao znakovima Božje blizine. To u učeniku treba probuditi težnju za sakramentalnim životom, pogotovo za sudjelovanjem u euharistiji. Primjereno je i obrazloženje blagovanja pojedinih blagdana crkvene godine.

Ukratko, kateheza ovog područja želi učeniku pokazati da je njegova osnovna životna zadaća život u vjeri u Crkvi. Zato učenik mora

što je moguće bolje poznavati vjeru Crkve i sve se više otvarati prema vjerskim vrijednostima i pripremati se za sudjelovanje u konkretnom crkvenom zajedništvu.

ZAKLJUČAK

Svi smo uvjereni da Bog vodi povijest čovječanstva i Crkve i pri tome se služi ljudima. Kakva će biti budućnost slovenske Crkve u mnogome ovisi o nama svećenicima i katehetama, o našim nastojanjima, stvaralaštvu i odgovornom ispunjavanju pastoralno-katehetskih zadaća. Pri tome želim naglasiti da možemo mnogo toga naučiti od naših nekadašnjih pastoralnih i katehetskih radnika. Često su radili u nemogućim uvjetima no s dubokom vjerom, srcem

nijedna im žrtva nije bila teška, materijalni troškovi nisu bili važni, i upravo je zato Bog njihov rad blagoslivljao. Pokušajmo učiti i iz pastoralno-katehetskih grešaka iz prošlosti, jer i sami smo u mnogočemu odgovorni za današnju vjersku ravnodušnost i rasprostranjen ateizam u našem narodu.

Neka nas na našem putu vodi evandeoska ljubav prema svima – kako onima koji se potpuno identificiraju s Crkvom, tako i onima koji su na granici ili udaljeni, ili drugačijeg mišljenja.

Siguran sam da svojim nastojanjima na katehetskom području sudjelujemo u stvaranju nove budućnosti naše Crkve koja će se uz stvaralačku snagu Božjeg Duha i naša nastojanja početi ostvarivati i na našim slovenskim tlima usprkos teškoćama s kojima se danas susrećemo.